

ปัญหาการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1

สาธิตา คูลิเมคิน*
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณภักดิ์**

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงระบบการเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาของประเทศไทยและต่างประเทศ โดยศึกษาถึงปัญหาจากความไม่ชัดเจนของตัวบทกฎหมาย ในเรื่องการให้ความคุ้มครองและรับรองสิทธิของผู้เสียหายที่จะสามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาตามมาตรา 44/1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศส

จากการศึกษาพบว่ายังคงมีปัญหาในการตีความกฎหมายอยู่หลายประการ เช่น

- เรื่องความเป็นผู้เสียหายที่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 หมายความว่าแต่เฉพาะตัวผู้เสียหายเท่านั้นหรือหมายรวมถึงผู้มีอำนาจจัดการแทนด้วย
- เรื่องผู้เสียหายที่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 นั้น ต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยด้วยหรือไม่
- เรื่องผู้เสียหายยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 ตายลงในระหว่างพิจารณา ทายาทของผู้เสียหายมีสิทธิจะดำเนินคดีต่อไปได้อีกหรือไม่ และนำบทบัญญัติใดมาบังคับใช้
- เรื่องค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 รวมถึงค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ “อนามัย” ด้วยหรือไม่

จากปัญหาดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเป็นปัญหาที่เกิดจากความไม่ชัดเจนของตัวบทกฎหมาย จึงทำให้ต้องมีการตีความ และทำให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายตามมา จึงเห็นสมควรพิจารณาถึงประสิทธิผลของบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่คาดหวังไว้หรือไม่ เพียงใด ตลอดจนมีความสัมพันธ์สอดคล้องและหรือเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการยุติธรรมหรือไม่

1. บทนำ

ประเทศไทยได้มีการคุ้มครองสิทธิเรียกร้องที่มีมูลมาจากการกระทำความผิดทางแพ่งที่เกี่ยวข้องกับทางอาญา ซึ่งแต่เดิมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 กำหนดไว้ว่า เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญาก็ให้เรียกทรัพย์สินหรือราคาของผู้เสียหายสูญหายไปเนื่องจากการกระทำความผิด

* นักศึกษาลัทธิสุตฺรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

** ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คืนแทนผู้เสียหายด้วย โดยอำนาจของพนักงานอัยการจำกัดเฉพาะความผิดอาญาที่เกี่ยวกับทรัพย์เพียง 9 ประเภท และมีสิทธิเรียกเฉพาะทรัพย์สินหรือราคาของผู้เสียหายสูญหายไปเท่านั้น ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2548 โดยเพิ่มเติมหลักการใหม่กำหนดไว้ตามมาตรา 44/1 ว่าในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ผู้เสียหายที่ได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สิน อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้ ทำให้ผู้เสียหายได้รับความสะดวก รวดเร็ว เป็นธรรมและประหยัดมากยิ่งขึ้น

แต่อย่างไรก็ตามยังมีปัญหาที่ต้องพิจารณาคือ แม้การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ในครั้งนี้จะสนับสนุนให้ผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่ายขึ้น แต่ก็ยังพบว่ามีปัญหาในการตีความกฎหมายอยู่หลายประการ จึงควรหามาตรการทางกฎหมายมาแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

2. แนวคิดและทฤษฎีในการเรียกค่าสินไหมทดแทนผู้เสียหายในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา

เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงแนวคิดของการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายในคดีอาญาของรัฐ จึงได้ทำการศึกษาถึงหลักการดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญา ความหมายของผู้เสียหายในคดีอาญา ความหมายของคำว่าค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหาย

2.1 หลักการดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญา

หลักการดำเนินคดีแพ่งและหลักการดำเนินคดีอาญา มีข้อที่แตกต่างกันในเรื่องของการดำเนินคดีหลายประการ จึงทำให้มีการแยกศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญาออกจากกัน ในส่วนนี้จึงขออธิบายให้เห็นถึงความแตกต่างของวัตถุประสงค์แห่งการดำเนินคดี

2.1.1 หลักการดำเนินคดีแพ่ง

กฎหมายแพ่งเป็นกฎหมายเอกชน คือ กฎหมายที่กำหนดความเกี่ยวพันทางกฎหมายหรือนิติสัมพันธ์ระหว่างเอกชนกับเอกชน (ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช, 2546 : 76) มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิของเอกชนซึ่งมีต่อกัน

ฉะนั้น เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นแก่เอกชน บุคคลที่ได้รับความเสียหายจะต้องดำเนินการบังคับสิทธิตนต่อผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายเอง ความรับผิดชอบในทางแพ่งจึงเป็นเรื่องของการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน มุ่งในทางเยียวยาให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิมหรือใกล้เคียงฐานะเดิมให้มากที่สุด

การเริ่มต้นของการดำเนินคดีแพ่งอาจเริ่มขึ้นจาก

- (1) มีข้อโต้แย้งในเรื่องสิทธิหรือหน้าที่ในทางแพ่ง
- (2) มีความจำเป็นที่จะต้องใช้สิทธิทางศาล

2.1.2 หลักการดำเนินคดีอาญา

การกระทำความผิดทางอาญาตามหลักกฎหมายทั่วไปถือว่า เป็นการกระทำความผิดต่อความสงบสุขของรัฐ ดังนั้น การป้องกันและการปราบปรามการกระทำความผิดจึงตกเป็นภาระหน้าที่โดยตรงของรัฐที่จะต้องทำหน้าที่ในการดูแลรับผิดชอบป้องกัน ตลอดจนนำตัวผู้ที่กระทำความผิดมาลงโทษ

เมื่อการกระทำความผิดทางอาญาเป็นการกระทำที่กระทบต่อการอยู่ร่วมกันอันเป็นเรื่องของส่วนรวมที่รัฐมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ ผู้ใดกระทำความผิดอาญาผู้นั้นจะต้องถูกลงโทษโดยรัฐและรัฐเท่านั้นที่มีอำนาจลงโทษอาญาแก่บุคคล กฎหมายอาญาจึงจึงเป็นกฎหมายว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเอกชน (คณิต ณ นคร, 2547 : 36) ดังนั้น กฎหมายอาญาในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการรักษาความสงบและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมืองจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

2.2 ความหมายของผู้เสียหายในคดีอาญา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) ให้นิยามคำว่า “ผู้เสียหาย” ไว้ว่า หมายความว่าบุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ซึ่งบัญญัติในมาตรา 4 มาตรา 5 และมาตรา 6

ซึ่งบทนิยามดังกล่าวกลับไม่มีความชัดเจนทำให้ในทางปฏิบัติมีการโต้เถียงและตีความความเป็นผู้เสียหายออกเป็นหลายนัยยะ และก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะปัญหาความเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย ซึ่งในทางปฏิบัติศาลไทยได้วางหลักเรื่อง “ผู้เสียหายโดยนิตินัย” ไว้เป็นส่วนประกอบหนึ่งในการพิจารณาถึงความเสียหายที่แท้จริงสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญา เป็น “ผู้เสียหาย” โดยการตีความขยายขอบคำว่าผู้เสียหายออกไป และสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นจากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาอันเป็นหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาความเป็นผู้เสียหายในปัจจุบัน

2.3 ความหมายของคำว่าค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหาย (ไพจิตร ปุญญพันธ์, 2548 : 311)

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 คำว่า “ค่าสินไหมทดแทน” นอกจากหมายถึงการคืนทรัพย์ หรือใช้ราคาทรัพย์แล้วยังรวมถึง “ค่าเสียหาย” อันจะพึงบังคับให้ใช้เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันได้กระทำละเมิดขึ้นด้วย ดังนั้นคำว่า “ค่าสินไหมทดแทน” จึงมีความหมายกว้างกว่าคำว่า “ค่าเสียหาย” หรือ “ค่าเสียหาย” เป็นเพียงส่วนหนึ่งของ “ค่าสินไหมทดแทน”

นอกจากนั้นตามมาตรา 438 วรรคสอง อาจทำให้เข้าใจว่าค่าสินไหมทดแทนได้แก่การคืนทรัพย์ ใช้ราคาทรัพย์ และการชดใช้ค่าเสียหาย เท่านั้น แต่เมื่อพิจารณาถึงถ้อยคำในมาตรา 438 วรรคแรกที่ใช้คำว่า “ค่าสินไหมทดแทนจะพึงใช้โดยสถานใด” ย่อมแปลความได้ว่า การคืนทรัพย์ การใช้ราคา และการชดใช้ค่าเสียหาย เป็นเพียงส่วนหนึ่งของวิธีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็วิธีการใด ๆ ในการเยียวยาหรือแก้ไขให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิมย่อมอยู่ในความหมายของคำว่า “ค่าสินไหมทดแทน” ทั้งสิ้น

ความหมายของค่าเสียหายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 วรรคสอง บัญญัติถึง “ค่าเสียหาย” ไว้ว่า “อนึ่ง ค่าสินไหมทดแทนนั้นได้แก่การคืนทรัพย์สินอันผู้เสียหายต้องเสียไปเพราะละเมิดหรือใช้ราคาทรัพย์สินนั้น รวมทั้งค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ใช้เพื่อ ความเสียหายอย่างใด ๆ อัน

ได้ก่อกำขึ้นนั้นด้วย” ดังนั้นค่าเสียหายจึงเป็นการชดใช้หรือทดแทน ความเสียหายและเป็นส่วนหนึ่งของค่าสินไหมทดแทน

3. การเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา

ในบทนี้ผู้เขียนจะทำการศึกษาถึงหลักเกณฑ์การเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาตามกฎหมายประเทศไทย และต่างประเทศ โดยในระบบกฎหมาย Common Law คือประเทศอังกฤษ และในระบบกฎหมาย Civil Law คือประเทศฝรั่งเศส

3.1 หลักเกณฑ์การยื่นคำร้องขอเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาตามกฎหมายประเทศไทย

1. ศาลที่มีอำนาจพิจารณา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 บัญญัติว่า ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียงหรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้

ตามบทบัญญัติดังกล่าว มีหลักการสำคัญคือ ให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เพื่อขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในส่วนที่นอกเหนือจากที่พนักงานอัยการขอตามมาตรา 43 ได้โดยไม่ต้องไปดำเนินคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนนั้นเป็นอีกคดีหนึ่ง ดังนั้น ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคือศาลที่พิจารณาคดีอาญาในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องขอให้จำเลยรับผิดทางอาญา

2. หลักเกณฑ์การยื่นคำร้อง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ได้กำหนดหลักเกณฑ์การยื่นคำร้องของผู้เสียหายต่อศาลพิจารณาคดีอาญาในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เพื่อขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตน โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

- 1) คดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เท่านั้น
- 2) ผู้ที่ได้รับความเสียหายทางแพ่งที่จะมีสิทธิยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 ต้องปรากฏว่าความเสียหายทางแพ่งนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา หรือมีมูลเหตุจากการกระทำความผิดทางอาญา
- 3) คำว่า “ผู้เสียหาย” ตามมาตรานี้มีความหมายอย่างเดียวกับคำว่าผู้เสียหายในมาตรา 2 (4)
- 4) ผู้เสียหายที่มีสิทธิยื่นคำร้องต้องเป็นผู้เสียหายที่ปรากฏอยู่ในคำฟ้องของโจทก์เท่านั้น ส่วนคดีอาญาที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องเอง ผู้เสียหายรายอื่นไม่อาจยื่นคำร้องขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเข้าไปในคดีอาญาดังกล่าวได้ แม้มูลกรณีที่ทำให้เกิดความเสียหายเป็นมูลกรณีเดียวกัน

5) การยื่นคำร้องตามมาตรานี้ก็เพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่งเท่านั้นไม่ใช่เป็นการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมในคดีอาญา ตามมาตรา 30 ดังนั้น ผู้เสียหายจึงนำสืบพยานได้เฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนว่ามีเพียงใด จะนำพยานหลักฐานเข้าสืบเกี่ยวกับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลยไม่ได้

6) ผู้เสียหายที่จะยื่นคำร้องตามมาตรานี้จะต้องมีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยและสิทธิเรียกร้องดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สิน

7) ความเสียหายที่เป็นเหตุแห่งการเรียกค่าสินไหมทดแทนต้องเป็นความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดที่พนักงานอัยการโจทก์ฟ้องเท่านั้น ผู้เสียหายจะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่เกิดจากการกระทำผิดที่ไม่ถูกฟ้องไม่ได้ (จุลสิงห์ วสันตสิงห์, 2551 : 262-263)

8) คำร้องของผู้เสียหายต้องไม่ขัด หรือแย้งกับคำฟ้องในคดีอาญาของอัยการกล่าวคือต้องยึดข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเช่นเดียวกับฟ้องของอัยการ เช่น หากอัยการฟ้องว่าจำเลยขับรถโดยประมาท ผู้เสียหายก็จะไปกล่าวในคำร้องว่าจำเลยกระทำโดยเจตนาเพื่อเป็นฐานในการเรียกค่าสินไหมทดแทนในจำนวนที่สูงสุดไม่ได้

3.2 การเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาตามกฎหมายประเทศอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่นนอกจากจะสามารถดำเนินคดีแพ่งเพื่อใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในทางแพ่งที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญาแล้ว ผู้เสียหายยังสามารถเรียกร้องค่าเสียหายได้ 2 วิธี คือ

1) การเรียกร้องค่าเสียหายจากรัฐผ่านทางโครงการช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา (The Criminal Injuries Compensation Scheme: CICS) โดยผู้เสียหายที่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนนั้นจะต้องได้รับความเสียหายซึ่งเป็นผลมาจากความผิดอาญาร้ายแรงคำร้องขอต้องได้รับการไต่สวนจากเจ้าหน้าที่ และผู้เสียหายไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดเป็นต้น (Martin Wasik, 2001 : 244)

2) การเรียกร้องค่าเสียหายจากผู้กระทำผิด ซึ่งมีในกระบวนการตัดสินคดีของศาลได้แก่ Compensation Orders และ Restitution Orders

ก) Compensation Orders

เมื่อปี 1975 Scarman LJ ได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์ที่กฎหมายอังกฤษกำหนดให้ศาลมีคำสั่งให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย (Compensation Orders) ว่าเนื่องจากการกระทำความผิดอาญา มักมีความรับผิดชอบทางแพ่งรวมอยู่ด้วย การใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนต่อศาลแพ่งเป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะยุ่งยาก เพื่อให้ผู้เสียหายในคดีอาญาความสะดวกและวิธีการที่รวดเร็ว รวมทั้งลดภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแพ่ง เมื่อมีวิธีการที่สามารถให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาได้ในกรณีที่ผู้กระทำผิดถูกฟ้องดำเนินคดีและถูกพิพากษาลงโทษ คดีนั้นย่อมมีข้อเท็จจริงที่ปรากฏต่อศาล

อาญาแล้ว จึงเหมือนกับไม่จำเป็นที่จะต้องให้ผู้เสียหายดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำผิดซ้ำอีกครึ่งหนึ่ง

ข) Restitutions Orders

หลักการพื้นฐานของ Restitutions Orders คือ การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนที่ไม่ยุ่งยาก (simple compensation) โดยการให้ผู้ประกอบการทรัพย์สินที่ขโมยมาคืนให้แก่เจ้าของหรือผู้ที่มีสิทธิ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ตาม Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 มาตรา 148-149

3.3 การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาตามระบบกฎหมายฝรั่งเศส

การเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นไปตามที่กำหนดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส โดยสรุปได้ดังนี้ (พัชราภรณ์ ภูสุวรรณ, 2551 : 31)

ก) ผู้เสียหายร้องขอเข้าร่วมเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งในคดีอาญา

เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายที่ต้องการเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่ง มีสิทธิที่จะขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งในคดีอาญา โดยมีประเด็น คือ เรียกร้องค่าเสียหายที่เกิดจากการกระทำผิดทางอาญาของผู้กระทำผิดที่ถูกดำเนินคดีอยู่นั้น โดยการร้องขอด้วยวาจาหรือทำเป็นลายลักษณ์อักษรยื่นต่อศาลหากมีการไต่สวนเบื้องต้น หรือในระหว่างการพิจารณาคดีก็ได้ ผู้เสียหายจะได้รับประโยชน์จากกระบวนการพิจารณาคดีอาญา มีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาคดีของศาลและมีสิทธินำพยานมาสืบในศาลได้ แต่จะมีผลเฉพาะคดีส่วนแพ่งในฝรั่งเศสผู้เสียหายส่วนใหญ่มักจะนิยมเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนด้วยวิธีการนี้ เนื่องจากการแยกฟ้องเป็นคดีแพ่งนั้น ศาลแพ่งจะหยุดการพิจารณารอให้คดีอาญามีคำตัดสินก่อน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 4 วรรคสอง กำหนดว่า “เมื่อเจ้าทุกข์เป็นโจทก์ฟ้องความรับผิดทางแพ่งต่อศาลแพ่งแล้ว ศาลจะหยุดการพิจารณารอการชี้ขาดของคดีอาญาซึ่งได้ฟ้องขึ้นก่อนหรือกำลังฟ้องขึ้นในระหว่างคดีแพ่งนั้น” นอกจากนี้ การดำเนินคดีแพ่งในฝรั่งเศสมีแนวโน้มว่าจะใช้ระยะเวลาอันยาวนาน เป็นภาระหนักและมีค่าใช้จ่ายสูง ดังนั้นหากเป็นไปได้ผู้เสียหายก็มักจะหลีกเลี่ยงการดำเนินคดีแพ่ง

ข) ผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 1 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า “การดำเนินคดีอาญาอาจเริ่มขึ้นได้โดยฝ่ายผู้เสียหายตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายนี้” ประกอบกับ มาตรา 3 วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติให้สิทธิผู้เสียหายสามารถเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งที่เกิดขึ้นจากการทำความผิดอาญา พร้อมกับคดีอาญาต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาได้ ฉะนั้น หากพนักงานอัยการยังไม่ได้ฟ้องคดีอาญา ผู้เสียหายก็สามารถฟ้องผู้กระทำผิดต่อศาลโดยตรงเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้ โดยผู้เสียหายต้องทำคำร้องเป็นหนังสือ มีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดที่ทำให้ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน (อุทัย อาทิเวช, ม.ป.ป. : 45)

4. ปัญหาการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา

1. ผู้เสียหายที่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 หมายความว่าแต่เฉพาะตัวผู้เสียหายเท่านั้นหรือหมายรวมถึงผู้มีอำนาจจัดการแทนด้วย จากการศึกษาพบว่า การดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาตามมาตรา 44/1 บัญญัติอยู่ในส่วนของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการดำเนินคดีอาญาด้วย

2. ผู้เสียหายที่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 นั้น ต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยด้วยหรือไม่ จากการศึกษาพบว่าผู้เสียหายในคดีอาญาไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยเฉพาะกับคดีบางประเภทเท่านั้น เช่น คดีที่ต่างฝ่ายประมาท หรือคดีที่ผู้เสียหายยินยอมให้มีการกระทำต่อตนเองแต่ขัดต่อพรบ.ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ซึ่งขณะเดียวกันจำเลยก็สามารถให้การต่อสู้ว่าผู้เสียหายมีส่วนผิดในการก่อให้เกิดความเสียหายด้วยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 442 ประกอบมาตรา 223 ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นจริงในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนศาลต้องดูว่าฝ่ายใดก่อให้เกิดความเสียหายยิ่งหย่อนกว่ากัน และลดความรับผิดชอบของจำเลยลงตามส่วนแห่งความผิดของผู้เสียหาย หรือถ้าทั้งสองฝ่ายมีส่วนผิดไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ศาลอาจไม่สั่งให้จำเลยใช้ค่าสินไหมทดแทนเลยก็ได้ เพื่อให้ตรงกับเจตนารมณ์ในการร่างกฎหมายฉบับนี้ขึ้นมาใหม่ที่กำหนดขึ้นเพื่อให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนความเสียหายทั้งปวงนอกเหนือจากที่พนักงานอัยการเรียกให้ตามมาตรา 43 เข้าไปในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ได้ เพื่อให้ผู้เสียหายที่เป็นเหยื่ออาชญากรรมได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยสะดวกและรวดเร็วกว่าเดิม ทั้งยังส่งผลให้คดีต่างๆ ที่เกิดจากมูลกรณีเดียวกันได้รับการวินิจฉัยชี้ขาดไปในคราวเดียวโดยไม่ต้องไปฟ้องร้องเป็นคดีใหม่ อันเป็นการลดภาระของคู่ความและเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานคดีของศาล และอำนวยความสะดวกทางอาญายิ่งขึ้น

3. ผู้เสียหายซึ่งยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 แล้วตายลงในระหว่างพิจารณา จากการศึกษาพบว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 วรรคสอง กำหนดว่า ให้ถือว่าคำร้องดังกล่าวเป็นคำฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และผู้เสียหายอยู่ในฐานะโจทก์ในคดีส่วนแพ่ง

4. ค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 รวมถึงค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ “อนามัย” ด้วยหรือไม่ การที่มาตรา 44/1 บัญญัติว่า “เพราะเหตุรับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย...” กฎหมายเขียนมุ่งไปถึงสิ่งซึ่งกฎหมายอาญาประสงค์จะคุ้มครอง ถ้ามีการประทุษร้ายต่อสิ่งเหล่านี้แล้วเกิดความเสียหายใดๆ ที่ผู้เสียหายมีสิทธิจะเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 420 ได้แล้ว ก็ย่อมสามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 ได้เช่นกัน แต่เพื่อให้เกิดความชัดเจนและไม่ให้เป็นปัญหาในการตีความในทางปฏิบัติต่อไปจึงเห็นสมควรเพิ่มคำว่า “อนามัย” เข้าไปในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1

5. ค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 หมายถึง ค่าสินไหมทดแทนที่เป็นตัวเงินเท่านั้นหรือไม่ พบว่าคำว่า “ค่าสินไหมทดแทน” ตามมาตรา 44/1 นั้น มีความหมายเช่นเดียวกับประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 ดังนั้นสำหรับค่าสินไหมทดแทนแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องเป็นตัวเงิน แต่เพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงความเสียหายที่คำนวณเป็นตัวเงินได้ด้วย และรวมถึงหนี้ที่เป็นการกระทำ เพื่อให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สถานะเดิมแม้จะมีใช้ค่าเสียหายที่เป็นตัวเงินก็ตาม

6. ปัญหาการกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 ต้องคำนึงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้น นั้นเป็นเพราะฝ่ายใดเป็นผู้ก่อให้เกิดน้อยกว่ากันเพียงไร ในการพิจารณาและพิพากษาคดีส่วนแพ่งศาลต้อง ถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 ดังนั้นนอกจากศาลจะต้องวินิจฉัยเรื่องค่าสินไหมทดแทนตามควรแก่พฤติการณ์และความ ร้ายแรงแห่งละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 438 แล้ว ยังต้องพิจารณาว่าความเสียหายที่เกิดขึ้น เป็นเพราะฝ่ายไหนเป็นผู้ก่อให้เกิดน้อยกว่ากันเพียงไรด้วยตามประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 442 ให้นำ มาตรา 223 มาใช้บังคับด้วย ศาลอาจใช้ดุลพินิจกำหนดค่าเสียหายให้ต่ำกว่าความเสียหายที่แท้จริงได้ เพราะผู้เสียหายมีส่วนก่อให้เกิดความเสียหาย โดยกำหนดค่าสินไหมทดแทนสูงต่ำตามส่วนแห่งความยิ่ง หย่อนของผู้ส่วนก่อให้เกิดความเสียหาย

7. ปัญหาการเข้าถึงสิทธิของผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ยังไม่มีการกำหนดให้เจ้าหน้าที่รัฐหน่วยงานใดที่จะเป็นผู้บอกกล่าวหรือแจ้งให้แก่ผู้เสียหายทราบถึง สิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทน

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสภาพปัญหาการเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับ คดีอาญา พบว่าบางปัญหายังเป็นปัญหาที่ทางนักวิชาการมีการให้ความเห็นที่แตกต่างกันอยู่ หรือยังไม่มีคำ พิพากษาศาลฎีกาที่ตัดสินไว้แน่นอนชัดเจน ผู้เขียนเห็นว่าเพื่อให้เกิดกระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้ได้รับความเสียหายและให้ผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิได้อย่างเต็มที่และเป็นรูปธรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ ผู้เสียหาย จึงเห็นควรดำเนินการดังนี้

1. ผู้เสียหายตามมาตรา 44/1 ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยเพื่อให้สอดคล้องกับ หลักนิติวิธีทางกฎหมาย และสอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และตรงกับเจตนารมณ์ในการ ร่างกฎหมายฉบับนี้ขึ้นมา ซึ่งขณะเดียวกันจำเลยก็สามารถให้การต่อสู้ว่าผู้เสียหายมีส่วนผิดในการ ก่อให้เกิดความเสียหายด้วย ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นจริงในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนศาลต้องดูว่าฝ่ายใด ก่อให้เกิดความเสียหายยิ่งหย่อนกว่ากัน และลดความรับผิดชอบของจำเลยลงตามส่วนแห่งความผิดของ ผู้เสียหาย หรือถ้าทั้งสองฝ่ายมีส่วนผิดไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ศาลอาจไม่สั่งให้จำเลยใช้ค่าสินไหมทดแทนเลย ก็ได้

2. เห็นว่าควรกำหนดให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้บอกกล่าวหรือแจ้งสิทธิในการเรียก ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายทราบ โดยเพิ่มเติมเข้าไปในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 วรรคท้าย “ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทน ตามวรรคหนึ่ง ”

บรรณานุกรม

- คณิต ฒ นคร. (2556). กฎหมายอาญาทั่วไป. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- _____. (2555). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- จุลสิงห์ วสันตสิงห์. (2551). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. (2546). ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย. . (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พัชราภรณ์ ภูสุวรรณ. (2551). การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาของพนักงานอัยการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะนิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไพจิตร ปุญญพันธุ์. (2548). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ.
- วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. (2556). สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา: การศึกษาวิจัยระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษบัณฑิต คณะนิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุทัย อาทิวา . (ม.ป.ป.). รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พรินติ้ง.
- Martin Wasik. (2001) Emmins on Sentencing. 4th ed. UK: Blackstone Press.